

Cikkismertetés: Nemi egyenjogúság, normák és egészség

Article review: Gender Equality, Norms, and Health

Ismertető: Tarkó Klára ✉
*Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Pedagógusképző Kar,
Alkalmazott Egészségtudományi és Egészségfejlesztési Intézet, Szeged*

Ismertetett cikk: Darmstadt G et al. Gender Equality, Norms, and Health. Lancet. 2019;393:2422-68.
https://www.thelancet.com/series/gender-equality-norms-health?dgcid=etoc-edscho-ice_email_tlgender19

Beküldve: 2020. 04. 15.
doi: 10.24365/ef.v61i2.581

Kulcsszavak: nemek; egyenjogúság; normák; egészség

Keywords: gender; equality; norms; health

HÁTTÉR

A The Lancet Gary Darmstadt és kollégái vezetésével Nemi egyenjogúság, normák és egészség címmel jelentetett meg egy öt tanulmányból álló gyűjteményt. Az írások a nemi egyenjogúság és normák egészségre gyakorolt hatását, valamint az azok megváltoztatására irányuló egészségügyi, politikai, programszintű és kutatási lehetőségeket elemzik. Nyilvánvaló, hogy a nemi egyenjogúság kérdésével foglalkozni kell, ahogyan azt a Fenntartható Fejlődési keretrendszer, Agenda 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) és az Univerzális Egészségügyi Lefedettségi (Universal Health Coverage) célkitűzése is megfogalmazza. A nemi normák és egyenlőtlenségek rendszeres elhanyagolása a programok kidolgozása, végrehajtása, nyomon követése és értékelése során mindannyiunk egészségét aláássa - nőkét és lányokét, fiúkét és férfiakét, valamint a nemi kisebbségeket. A The Lancet jelen sorozatának célja, hogy felhívja a globális egészségügy közössége figyelmét arra, hogy mennyire fontosak a korlátozó nemi normák és egyenlőtlenségek,

valamint azok más társadalmi egyenlőtlenségekkel (pl. életkori, faji/etnikai, vallási és társadalmi-gazdasági) való átfedésének felismerése és megváltoztatása.

A CIKKSOROZAT

A sorozat első írása nemi egyenlőtlenségek, korlátozó nemi normák egészséggel való összefüggéseit vizsgálja. A hagyományos férfi-nő kettősség már nem elegendő a nemi különbségek leírására, mivel a nem (gender) egy komplex társadalmi rendszer. Korábbi kutatásokra támaszkodva a szerzők egy olyan összevont fogalmi keretet kínálnak, amely megmutatja, hogy a biológiai értelemben férfinak vagy nőnek született egyéneknél hogyan alakul ki a társadalmi nem, és hogy a szexizmus és a patriarchizmus miként fonódik össze a megkülönböztetés más formáival, például a rasszizmussal, a klasszizmussal és a homofóbiával, és kövezik ki a rossz egészséghez vezető utat. A nemek közötti egyenlőtlenség és a korlátozó nemi normák a különféle

expozíciók, az egészséggel kapcsolatos viselkedés és az ellátáshoz való hozzáférés révén befolyásolják az egészséget, ugyanakkor a nemi szempontból elfogult egészségügyi kutatások és egészségügyi ellátó rendszerek megerősítik és újratermelik a nemek közötti egyenlőtlenségeket, súlyos következményeket eredményezve az egészségre nézve. A strukturált hátrányok kumulatív következményei, amelyeket megkülönböztető törvények, politikák és intézmények, valamint az étrend, a stressz, a szerhasználat és a környezeti toxinok közvetítenek, fontos vitákat indítottak a társadalmi igazságtalanság szerepéről az egészség terén mutatkozó egyenlőtlenségek kialakulásában és fennmaradásában, különösen a faji és társadalmi-gazdasági vonalak mentén. Az érdekképviselők évtizedek óta dolgoznak a globális egészségben jelentkező nemi alapú hátrányos megkülönböztetés felszámolásán, ám csak szerény sikerrel. Új tervre és új politikai elköteleződésre van szükség ezen globális egészségügyi törekvések és az ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete) szélesebb körű fenntartható fejlődési céljainak megvalósításához.

A sorozat második írása a nemi normák egészségre gyakorolt hatását vizsgáló empirikus kutatásokból von le tanulságokat. Bár e kutatások a szerzők szerint még gyermekcipőben járnak, a rendelkezésre álló globális, nemzeti és lokális adatok kulcsszerepet játszhatnak a nemi normák és az egészség közötti összefüggések tesztelésében. Az innovatív elemzési megközelítések segítségével bebizonyosodott, hogy a nemi normák befolyásolják a nők és a férfiak egészségi állapotát az élet különböző szakaszaiban, az egészségügyi ágazatokban és a világrégiókban. Hat esettanulmány a következőket igazolta: (1) a nemi normák komplexek és az életünk során egyéb társadalmi tényezőkkel együttesen befolyásolhatják egészségünket; (2) a szülők és a kortársak felől érkező korai nemi-normatív befolyások számtalan és különféle egészségügyi következményekkel járhatnak a lányokra és a fiúkra nézve; (3) a nemi normákat illető nonkonformitás és e normák megsértése káros lehet az egészségre, különösen akkor, ha negatív szankciókkal járnak; és (4) a nemi normák egészségre gyakorolt hatása kontextus-függő lehet, mely óvatosságra int a nemi egyenjogúság előmozdítására törekvő hatékony egészségpolitika és programok kialakításakor. A szerzők megemlítik, hogy a témában folytatott kutatások bizonyos populációkkal és területekkel

nem foglalkoznak és javaslatot tesznek a kutatások továbbfejlesztésére.

A sorozat harmadik írása a nemek közötti egyenlőtlenségek csökkentése és a korlátozó nemi normák megváltoztatása érdekében létrehozott egészséget javító programokkal és törvényi szabályozásokkal foglalkozik, szakirodalom-feltárás segítségével. A szerzők négy egymást erősítő tényezőt azonosítottak a programok esetében: (1) multiszektorális tevékenység, (2) többszintű, többfeladatos részvétellel, (3) szerteágazó programok, és (4) társadalmi részvétel és felhatalmazás. A fenti feltáró munkát követően a szerzők olyan törvényekkel és politikákkal kapcsolatos oktatásra, munkára és jövedelemre vonatkozó eredeti kvázi-kísérleti vizsgálatokat végeztek, amelyekben mélyen gyökereznek a nemek közötti egyenlőtlenségek. Eredményeik szerint azok a törvények és politikák, amelyek ingyenessé tették az alapfokú oktatást és azok, amelyek fizetett szülési és gyermekgondozási szabadságot biztosítanak szignifikánsan javítottak a nők és gyermekeik egészségén és pozitív hatással voltak a háztartáson belüli döntéshozatal nemek közötti egyenlőségére. Összefoglalóan, azok a politikák és programok, amelyek az oktatás területén nagyobb egyenlőséghez vezetnek, a születéskor várható élettartam növekedését eredményezhetik mindkét nem esetében, míg a munka világában bevezetett hasonló intézkedések a nők születéskor várható élettartamára vannak pozitívabb hatással.

A sorozat negyedik tanulmánya az egészségügyi ellátórendszerek szerepét vizsgálja a korlátozó nemi normák és a nemek közötti egyenlőtlenségek újratermelésében és megerősítésében. A szerzők kvalitatív és kvantitatív kutatások segítségével arra az eredményre jutottak, hogy az egészségügyi ellátórendszerek ráerősítenek a betegek hagyományos nemi szerepeire és figyelmen kívül hagyják a nemek közötti egészségesély-egyenlőtlenségeket; az egészségügyi rendszer modellek és a klinikai programok ritkán érvényesítenek nemi szempontokat, és a női egészségügyi dolgozók kisebb tekintéllyel rendelkeznek, mint férfi társaik, gyakran alulértékelik és sértegetik őket. Egyik lehetséges megoldásként a női orvosok nagyobb mértékű jelenlétét célozza több intézkedés is, de a nemek létszámbeli egyenlősége önmagában még nem eredményez nemi egyenjogúságot. A szerzők megállapították, hogy a nővérek intézményi támogatása és megbecsülése javítja az ellátás minőségét, és hogy a nőket

felhatalmazó kollektívák növelhetik az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférést és a szolgáltató fogékonyságát. A nemet olyan alapvető tényezőnek kell tekinteni, amely meghatározza és formálja az egészségügyi ellátórendszereket és az egészséget. A sorozat ötödik, egyben utolsó írása a nemek és az egészség közötti kapcsolat három mítoszáról

kívánja lerántani a leplet. A mítoszok a következők: 1. a nemi normák nem befolyásolják az egészségi állapotot; 2. a nemi normák berögzültek és nem megváltoztathatók; 3. a nemi normák megfoghatatlanok és nem mérhetőek. A szerzők mindhárom mítoszt szembeállítják az empirikusan megtapasztalt valósággal.

TANULSÁGOK A HAZAI SZAKEMBEREK SZÁMÁRA

A The Lancet cikksorozatának aktualitása vitathatatlan. Társadalmunkban a mai napig folyamatosan megtapasztalhatók a nők és a férfiak esélyei közötti különbségek, kiemelten a munka és a hatalom világában. Elnőiesedett szakmákról beszélhetünk (horizontális szegregáció), melyek társadalmi megbecsültsége is alacsonyabb. A munkahelyi előmenetel ugyancsak fontos kérdés, hiszen a vezető pozíciókat inkább a férfiak töltik be (vertikális szegregáció). Az egyenlő munkáért egyenlő bért elve is sérül, az Európai Unió szintjén 17% körül mozog a bérszakadék. A hagyományos nemi szerepeket hangsúlyozó társadalmunkban a nőknek többszörös – munkahelyi, családi – elvárásoknak kell megfelelniük, mely nagyobb leterheltséget, nagyobb stresszt jelent, ezáltal nagyobb veszélyt az egészségi állapotra. Bár a nők születéskor várható élettartama mintegy hét évvel magasabb a férfiakénál, az egészségben megélt életek között már szinte eltűnik a különbség. A nemi esélyegyenlőség sérülése erősen hatással van az egészségre, így kiemelten fontos mind társadalompolitikai, mind egészségpolitikai szinten orvosolni a kérdést.